

Eduskunnan puhemies Paavo Lipponen

9.6.2006 Snellman-vuoden ruotsinkielisessä pääjuhlassa Uudessakaarlepyyssä

Ärade inbjudna gäster, Hyvät kutsuvieraat,

Mina Damer och Herrar!

Tänä vuonna tulee kuluneeksi 200 vuotta J. V. Snellmanin syntymästä ja 125 vuotta hänen kuolemastaan. Snellman liittyy juhlavuotensa myötä arvokkaaseen joukkoon, sillä vuosituhannen vaihteessa on vietetty niin Topeliuksen, Lönnrotin kuin Runebergin juhlavuosia.

200-vuotisjuhlahanketta on valmisteltu jo kauan ja se on jatkettu jo vuonna 1981 käynnistetylle työlle. Tuolloin tehtiin päätös siitä, että Snellmanin kirjallinen tuotanto on editoitava ja saatettava kaikkien ulottuville. Ollessani pääministerinä vuoden 1998 lopussa ilmestyi 12 000 -sivuinen lähdejulkaisu "J. V. Snellman Samlade Arbeten I-XII", joka on Suomen ensimmäinen täydelliseen aineistoon perustuva tieteellis-kriittinen lähdejulkaisu. Seuraavana vuonna alkoi hanke julkaista 24-osainen suomennossarja ja valmistaa elämäkerta nyt vietettävään juhlavuoteen mennessä.

Juhlavuoden aikana on järjestetty kymmeniä, jos ei satoja, seminaareja, näyttelyitä ja konserteja. Näissä tilaisuuksissa on käsitelty Snellmanin filosofista ja taloudellista ajattelua, merkitystä Suomen kehitykselle, mutta myös Johan Vilhelm Snellmania yksityishenkilönä; isänä sekä puolisona. Juhlavuoden ohjelmiston suunnittelua ovat voimakkaasti inspiroineet Snellmanin monipuolisuus, hänen vaiherikas elämänsä ja laajat sosiaaliset kontaktit.

Snellmanin vaikutus suomalaisen sanomalehdistön kehitykseen on kiistaton ja mittava. Snellmanin kieltäytyttyä Pohjalaisen osakunnan kuraattorin virasta ja näin akateemisen vapauden nimissä rikottuaan virkavelvollisuutta vastaan, tuli hän rauhoittuman tänne Uuteenkaarlepyyhyn oikeusprosessin aikana. Täällä hän ryhtyi julkaisemaan ensimmäistä omaa lehteään, Spanska Flugania. Nimi viitanee suosittuun lääkejauhoon, joka haavalle siroteltuna kirveli, mutta paransi varmasti. Lehti oli ensimmäinen yritys luoda ahtaat akateemiset rajat ylittävä keskustelufoorumi Suomeen ja sitä julkaistiin vuosina 1839- 40.

Kirjoituksillaan lehdessä Snellman halusi osoittaa suomalaiselle lehdistölle minne oli kuljettava jos päämääränä oli itsenäinen kansallinen kulttuuri. Kaupungin kirkkoherra, rovasti Johan Niklas Snellman, oli Snellmanin isän pikkuserkku ja hänen kirjastostaan oli hyötyä muuten hiljaisessa kaupungissa. Rovastin vinttikamarissa kirjoitetun Spanska Fluganin myötä Snellmanin oma yhteiskunnallinen linja terävöityi ja hänestä muodostui päämäärätietoinen julistaja.

Muutoin Uudenkaarlepyyn seurapiireille jäi tiedemies kuitenkin etäiseksi, osittain terävän kielensä ja kriittisen mielenlaatunsa takia. Mathilda Lindqvist on yksi lukuisista nuorista naisista joiden kanssa Snellman kävi täällä luonteelleen ominaisia filosofisia keskusteluja. Keskustelut eivät tässä tapauksessa kenties johtaneet naimattoman Snellmanin kannalta toivottuun lopputulokseen, sillä Lindqvististä tuli myöhemmin pormestarinna Uuteenkaarlepyyhyn.

Snellman siirtyi täältä Tukholmaan ja ryhtyi siellä aktiiviseksi keskustelijaksi kiistanalaisen Freja-lehden sivuilla. Snellmanin lukuisat kommentit nimimerkillä F tai F-e, jotka viittasivat sanaan Finne, koskivat ruotsalaista yhteiskunta- ja kulttuurielämää. Siinä kuin Spanska Flugan oli Snellmanin oma lehti ja keskittyi kulttuuri- ja tiedekysymyksiin, Frejan ruotsalainen lukijapiiri oli laajempi ja lehti selkeästi yhteiskunnallisempi painotuksiltaan. Erityisesti Snellmania kiinnosti 1840

käynnistynyt Ruotsin valtiopäivä uudistus, jossa pohdittiin parlamentarismin toteuttamista, kamarien lukumäärää ja äänioikeiden laajuutta. Snellman toi esille Hegeliltä lainatun ajatuksensa valtiosta laitoksena, joka samalla kertaa oli sekä oma päämääränsä että yksityisten kansalaisten hyvinvoinnin toteuttamisen väline.

Näin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja Suomen eduskunnan juhliessa satavuotisjuhlaansa, on mielenkiintoista muistella Snellmanin kantoja valtiomuodon järjestämiseen. Kommenteissaan Ruotsin valtiopäivä uudistukseen Snellman luotti säätyjen kautta toteutuvaan edustukseen, mutta oudoksui yleistä äänioikeutta: *"Olisi kai turha koe saada kansakunta yleisenä vaalina kaltaisella perinpohjaisella muutoksella opettelemaan perustuslaillisen yhteiskuntaelämän alkeita kun se on lyhyttä keskeytystä lukuun ottamatta jo vuosisadan nauttinut perustuslaillisen yhteiskuntaelämän eduista."* Näin Snellman kirjoitti Frejan numeroon 22 vuonna 1840.

Snellman vieroksui korporaatioita äänestysryhminä ja korosti säätyjen roolia, sillä edustus oikeuden määrittäminen säädyn mukaan oli hänen mukaansa vähemmän mielivaltaista kuin sen määrittäminen omaisuuden tai sivistyksen mukaan. Snellmanin toinen kommentti Freja-lehden numerosta 47 vuodelta 1840 on varsin osuva vielä tämänkin päivän politiikassa: *"Talonpojan huomautukset uutta ehdotusta vastaan perustuvat vanhan käytännön etuihin. Kauppiaat ja tehtailijat punnitsevat vain hetkellisiä etuja, kun taas virkamies näkee etujensa lisääntyvän kehityksen jatkuessa tasaisena, ja siten hän haluaa varmistaa tulevaisuuden."* Sitaatin olen valinnut "valtionhoitajapuolueen" jäsenenä.

Todellinen huipentuma Snellmanin lehdistötyölle oli kuitenkin hänen Kuopiossa perustama Saima-lehti. Saima oli Suomen ensimmäinen poliittinen lehti, jota

Snellman toimitti ja julkaisi yksin ja päämääränä, että lehden kaikki artikkelit palvelivat Snellmanin taloudellista ja sivistyksellistä sanomaa. Saima oli suosittu ja selkokieline lehti, joka ruoski jo olemassa olevien lehtien kritiikitöntä linjaa. Snellman oli lähtenyt Kuopioon heittääkseen taisteluhansikkaan helsinkiläisen eliitin eteen.

Snellman kehotti kansalliseen sivistysponnistukseen ja ajoi kansakoulu-uudistusta. Hän otti kantaa myös tyttökoulujen perustamisen ja naisten sivistystyön puolesta. Hän kannatti perintö- ja omaisuuslakien muuttamista naisille edullisemmiksi. Naisten tuli voida kouluttautua opettajiksi seminaareissa, mutta palata opettajan työstä kotiin hoitamaan äidin ja kotikasvattajan roolia, siirtämään saavutettu sivistys jälkipolville. Tällä määrätietoisella työllä Suomen kansa sivistettäisiin.

Kielikysymyksessä Snellman piti tärkeänä suomenkielisten sivistämistä ja sen vastapainona ruotsinkielisten kansallistamista. Oli luotava yksi yhteinen kansallistunne ja viranomaisasioinnissa oli kummankin kieliryhmän voitava käyttää omaa kieltään. Ajankohtainen vaatimus vielä tänäkin päivänä!

Snellman ajoi voimakkaasti suomen kielen nostamista viralliseksi kieleksi ja opetuskieleksi. Hänelle "den svenska herremanna klassens privilegierade ställning" oli kestämaton, eikä sillä enää ollut historiallista pohjaa. "Etenkin sivistyneistön tuli osata suomea, sillä mikään kansa ei Snellmanin mielestä voi säilyttää olemassaoloaan kansakuntana (såsom nation), jos sivistyneistö puhuu toista kieltä kuin kansa" (professori Seppo Suhonen). Snellman ei kuitenkaan ajanut ruotsin kieltä ulos opetuksesta tai virkamiehenä, vaan tahtoi kahden kielen elävän rinnakkain.

Erityisenä ansiona pidän sitä, että Snellman ilmeisesti oppi Kuopiossa savon kieltä. Sen sijaan olen itäsuomalaisena eri mieltä Snellmanin kanssa savon kielen kelpaamattomuudesta kansankunnan sivistyskieleksi.

Snellmanin tiedonjano oli loputon. Hänen uransa vaiheita tutkiessaan huomaa käytännöllisten tutkintojen ja abstraktin ajattelun valmiuksia parantavien töiden vuorottelevan. Snellmanilla oli muun muassa Riiikasta hankittu merivahinkotarkastajan pätevyys ja yksi hänen väitöskirjoistaan taas koski hengen suhdetta aineeseen. Voisi kai kuvailla, että hänen toiminnassaan käytäntö ja teoria olivat teesi ja antiteesi. Synteesinä tuli korkea sivistys ja ylpeys omasta kansallisesta identiteetistä. Snellman kirjoitti vuonna 1841 jotain mikä on varsin ajankohtaista vielä nyt suomalaisen kansanvallan 100-vuotisjuhlavuonna: "Demokratiaa, kansanvaltaa on sanottu valtion kehityksen päämääräksi nykyisenä aikana. Tällä on silloin se merkitys, että jokaisen yksilön on saavutettava tällainen tietoisuus, tunnettava henkensä vapaus."

År 1841 skrev Snellman följande ord som vi har anledning att minnas under riksdagens och demokratins jubileumsår: "Man har betecknat demokratien, folkväldet, såsom målet för statens utveckling i närvarande tid. Detta har då den betydelse, att hvarje individ i staten bör hinna ett sådant medvetande, veta sin andes frihet".